America lui Knut Hamsun – între mirajul Vestului şi radăcinile europene

Ioana-Andreea MUREŞAN
"Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca
ioana.andreea.pop@gmail.com

Abstract: Knut Hamsun's immigrant experience in America is not necessarily different from that of his fellow Norwegians. However, his dream of enlightening the Norwegian-Americans by means of poetry turns to ashes as he struggles to survive in the New World. The focus of this study is Hamsun's image of America as it transpires from his bitterly-critic book *The Cultural Life of Modern America*.
Keywords: *Knut Hamsun's America, Old vs. New World, immigrant identity, belonging and acculturation, America and the culture of materialism.*

„Străini suntem pentru cei pe care i-am părăsit şi
străini suntem pentru cei la care am venit." [tr.n.]
[Mørck [Rølvaag] 1912: 171]

Introducere

Aşa cum de multe ori apreciem un lucru abia atunci când nu-l mai avem, tot aşa chestiunea identităţii şi sentimentul de apartenenţă îşi fac simţită prezenţa în cazul imigranţilor puşi în situaţia de a se integra într-un spaţiu geografic şi cultural cu totul diferit de cel din care provin. Tocmai diferenţele culturale – cele care sunt reprezentative pentru multitudinea de feluri în care vedem şi interpretăm lumea din jurul nostru, care sunt măsura bogăţiei de expresie umană – sunt cele care deseori nasc neînţelegeri, frustrări, rupturi.

Analiza fenomenului migraţiei, a experienţelor personale – aşa cum reies din scrierile imigranţilor –, a felului în care aceştia percep noile realităţi cu care se confruntă, se înscrie în rândul eforturilor conjugate de înţelegere a diferenţelor culturale dintre indivizi cu diverse apartenenţe etnice, care se străduiesc să vieţuiască împreună. De cele mai multe ori se relevă o ruptură la nivel identitar, cultural, ba chiar şi între generaţiile de imigranţi care oscilează între păstrarea limbii şi a tradiţiilor cu care au crescut şi însuşirea unui nou set de valori sau a unui alt fel de viaţă.

Studiul de faţă ţine de problematica mai largă a păstrării identităţii imigranţilor în încercarea lor de adaptare pornind de la analiza literaturii imigraţiei. Ne-am concentrat atenţia asupra scriitorul norvegian Knut Hamsun, un caz aparte în rândul imigranţilor

BDD-A30739 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:51 UTC)

norvegieni în Statele Unite ale Americii, „care, novice, un tânăr ignorant, a traversat Atlanticul ca să aducă poezia în viețile emigranților norvegieni în America" [tr.n.], [Flanagan, 1939: 397-412], unde a emigrat de două ori (între 1882-1884 şi 1886-1888). Acesta devine apoi un critic fervent al stilului de viaţă american şi publică, la întoarcerea în Europa, volumul *Fra det Moderne Amerikas Aandsliv* (*Din viața culturală a Americii moderne* [tr.n.], apărut în Copenhaga în 1889), în care critică aspru răsturnarea valorilor în Lumea Nouă şi descrie o altfel de Americă decât cea ilustrată de majoritatea celor emigraţi. Prima parte a lucrării cuprinde o scurtă descriere a experienţei lui Hamsun pe tărâm american, în vreme ce a doua parte este dedicată viziunii scriitorului norvegian asupra modului de viaţă american aşa cum reiese din volumul amintit, cu accent pe elementele care-l diferenţiază de stilul de viaţă european. Pentru a dobândi o perspectivă mai cuprinzătoare asupra societăţii americane la sfârşitul secolului al XIX-lea, am ales să analizăm acest text cu toate că este profund critic, diferit de relatările despre America ale imigranţilor de rând, scris de un scriitor în devenire, la doar treizeci de ani, după ani grei trăiţi la limita supravieţuirii, însă credem că e important să includem şi experienţa lui Knut Hamsun în analiza mai largă a literaturii imigranţilor în America.

Mirajul vestului

Începuturile lui Hamsun ca scriitor au fost grele, luptându-se câţiva ani cu o situaţie materială precară, iar iarna îngrozitoare din 1879-1880, în care a suferit de frig şi mai ales de foame în Christiania (Oslo), l-a determinat să-şi încerce norocul în Lumea Nouă. Tânărul Hamsun s-a îmbarcat în Bremen spre New York la începutul anului 1882, purtând o scrisoare de recomandare din partea scriitorului norvegian Bjørnstjerne Bjørnson către profesorul american de origine norvegiană Rasmus B. Anderson, de la Universitatea din Wisconsin, plin de speranţă că va primi ajutor în a-şi împlini visul: să aducă poezia în viaţa imigranţilor norvegieni din America. După o scurtă şedere în New York, neîncurajat de Anderson, care l-a sfătuit să-şi caute altceva de lucru, a ajuns să lucreze la ferme în vasta prerie americană, apoi într-un magazin în Elroy, Wisconsin, unde şi fratele său Per trăia în condiţii mult mai umile decât cele prezentate în scrisorile trimise acasă. Perioada petrecută în Wisconsin nu a fost cu totul irosită întrucât a avut şansa să înveţe limba engleză de la un profesor de şcoală, pregătindu-se pentru şederea la pastorul unitarian Kristofer Janson şi la soţia sa Drude Krog Janson, în Madelia, Minnesota, unde a făcut diferite traduceri din norvegiană şi a avut ocazia să mai şi scrie. După un an petrecut ca secretarul lui Janson, a primit diagnosticul de tuberculoză în 1884 şi, cu sprijin din partea congregaţiei unitariene din Minnesota, a reuşit să-şi cumpere bilet pentru a se întoarce în Europa, să moară acasă. Se pare că diagnosticul fusese greşit, căci, întors pe meleaguri europene, Hamsun se recuperează în întregime şi reuşeşte să publice ocazional articole în cotidianul norvegian *Dagbladet*, prin intermediul redactorului Lars Holst. Mai publică un articol despre Mark Twain – singurul scriitor american faţă de care arată o oarecare simpatie şi apreciere în urma unei prelegeri ascultate în America –, dar, nereuşind nici acum să se întreţină din scris, se hotărăşte să-şi încerce din nou norocul în America, de această dată în calitate de corespondent pentru ziarele norvegiene *Dagbladet* şi *Aftenposten*, cu misiunea de a relata despre viaţa în ţara tuturor posibilităţilor.

În august 1886 se îndreaptă din nou spre New York pe vaporul danez *Geiser*, hotărât să-şi atingă visul: „Sunt scriitor! Oamenii vor veni să mă sărbătorească în Norvegia!" [tr.n.], [Skavlan, 1934: 112]. Este nevoit din nou să recurgă la munca fizică pentru a putea supravieţui şi ajunge vatman pe unul din tramvaiele din Chicago, slujbă care

BDD-A30739 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:51 UTC)

nu i se potriveşte câtuşi de puţin, fiind lipsit de un bun simţ al orientării şi mereu absorbit de cărţi şi gânduri. Concediat din Chicago, se îndreaptă spre ferma Dalrymple din Dakota de Nord, după care se întoarce ca să lucreze pentru Kristofer Janson, în mijlocul comunităţii norvegiene din Minneapolis. Experienţele americane ale lui Knut Hamsun sunt rezumate foarte bine de John Flanagan:

Ambiţia lui copleşitoare era, desigur, de a scrie, şi numai munca intelectuală putea să-l mulţumească. Munca pe un tramvai din Chicago şi lucrul cu plugul în Dakota au fost doar vremelnice, ceva care să-l ajute temporar să supravieţuiască. Interesul său real era literatura, lectura scrierilor altor oameni şi lustruirea şi modelarea alor sale. [tr.n.], [Flanagan, 1939: 405]

Minneapolis e oraşul în care petrece un an destul de liniştit, timp în care ţine prelegeri despre scriitori francezi şi scandinavi în faţa a treizeci-patruzeci de oameni, iar în 1888, înainte de reîntoarcerea în Europa, ţine un discurs final în sala Dania Hall în faţa membrilor comunităţii norvegiene, în cadrul căruia critică dur materialismul şi viaţa culturală din America – discurs care a stat ulterior la baza volumului *Din viaţa culturală a Americii moderne*. Reîntors în Lumea Veche, suferind din nou de foame pe străzile din Copenhaga, Hamsun nu se dezice de stilul de viaţă european, atât de impregnat în fiinţa lui: „Ce minunată este ţara aceasta! Vă asigur că toată existenţa – modul de viaţă – de aici este în deplină armonie cu temperamentul meu, cu firea mea. Aici e Europa şi eu sunt, slavă Domnului, european!", scria acesta într-o scrisoare către Yngvar Laws, publicată în *Sønner af Norge*, Minneapolis, 1929, [tr.n.], [Næss, 1967: 308].

Critica valorilor Lumii Noi

Hamsun pare să fi fost mereu mânat de nevoia de a căuta neîncetat locuri şi oameni noi, măcinat de un neastâmpăr care l-a îndrumat mereu într-o altă direcţie, descoperind noi şi noi universuri, descoperindu-se, astfel, şi pe sine. Felul în care el vede America se înscrie în perspectiva „hoinarului", *the wanderer*, [Tomescu Baciu, 2010: 26], a călătorului aflat în trecere prin acel loc, la care se referă cu detaşare, conştient fiind că nu va prinde rădăcini acolo şi, prin urmare, nu e atins de râvna imigrantului obişnuit de a se integra. Trece tot ceea ce trăieşte prin filtrul experienţei anterioare, raportându-se la cele trăite, la tradiţional, la rădăcini, pe care le preţuieşte mai mult decât orice. „Locul din care provii e întotdeauna frumos; e sentimentul patriei în mai micul sentiment de *acasă*.", scria el în 1918 articolul *Bonde* (*Ţăran*), [tr.n.], [Hamsun, 1965: 136].

După ce, la începutul anului 1889, ţine o prelegere în faţa societăţii studenţilor Universităţii din Copenhaga, în care vorbeşte despre America pornind de la discursul rostit la Dania Hall cu un an înainte, editorul danez P. Gustav Philipsen se declară interesat să o publice, astfel că, în acelaşi an, apare volumul *Din viaţa culturală a Americii moderne*. „Adevărul nu e nici bilateralitate, nici obiectivitate, adevărul e tocmai subiectivitatea dezinteresată." [tr.n.], [Hamsun, 1889: Et forord] (tr.n.), spunea Hamsun în prefaţa cărţii. Considerată de Skavlan, primul biograf al lui Hamsun, drept „o carte fascinantă, comică, minunat scrisă, surprinzătoare în limbaj, care se aşază strâmt, ca un costum de mătase, peste conţinutul îndrăzneţ. Este una din cele mai pline de duh cărţi ale literaturii norvegiene." [tr.n.], [Skavlan, 1934: 122], cartea a beneficiat şi de analiza criticului danez Georg Brandes, care, într-o recenzie publicată în *Verdens Gang*, în 1889, o considera bine scrisă, un protest încărcat cu satiră, conchizând că Hamsun nu s-a simţit nicăieri acasă în America [Andersen, 1967: 192].

BDD-A30739 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:51 UTC)

Knut Hamsun dedică primul capitol al cărţii patriotismului exacerbat al americanilor şi autosuficienţei de care dau dovadă: nu ştiu mai nimic despre ce se întâmplă în restul lumii, au impresia că toate marile invenţii sunt făcute de americani, elevii învăţând la şcoală doar geografia şi istoria Statelor Unite. Până şi profesorul care l-a învăţat engleză în Elroy se mirase că în Norvegia există poştă şi telegraf, cunoştinţele lui despre această mică ţară din nord provenind doar din manuale. [Hamsun, 1889: 10] Scriitorul norvegian mai spune că americanii sunt convinşi că neliniştea şi energia întâlnite peste tot la ei sunt trăsături pe care însăşi libertatea le-ar fi semănat în caracterul american, fiind siguri că nu se găseşte nicăieri în lume asemenea libertate, asemenea dezvoltare, asemenea progres, că nu se mai găsesc nicăieri pe pământ asemenea oameni inteligenţi ca în America. În patriotismul lor fără graniţe, îi fac pe străini să se simtă lezaţi de atâta mulţumire de sine şi se arată ostili faţă de toţi cei care nu sunt de acord cu ei. Pentru a se adapta, imigrantul încearcă să se americanizeze, învaţă engleza, formalismul american, poartă pălăria pe urechea dreaptă, îşi însuşeşte tot ce ţine de aspectul exterior tipic pentru un yankeu în ţara lui. [Hamsun, 1889: 5, 7] Din pur patriotism – mai scrie Hamsun –, Congresul american doreşte să introducă restricţii de imigraţie în condiţiile în care nu se pot lipsi de mâna de lucru din străinătate. [Hamsun, 1889: 13]

„Dumnezeu e uitat, dolarul atotputernic I-a luat locul şi mecanica nu poate uşura sufletul tulburat. Drumul e închis." [tr.n.], [Current, 2003: 132] Fraza aceasta din articolul *Festina lente*, publicat în cotidianul *Aftenposten* în 1928, rezumă cel mai bine percepţia lui Hamsun asupra Americii ca ţară a materialismului extrem, în care toată lumea e preocupată doar de câştig, în care cea mai importantă materie la şcoală e aritmetica, numerele şi statistica regăsindu-se până şi în predicile preoţilor. Chiar şi atunci când fac cadouri, remarcă Hamsun, americanii aşteaptă să fie întrebaţi cât a costat, iar cadoul e apreciat în funcţie de banii cheltuiţi. Cu toate că libertatea e considerată valoarea supremă în America, el observă neajunsuri în viaţa de zi cu zi: ziare care sunt pedepsite pentru că au criticat erori ale Congresului, copii care lucrează în fabrici aproape în condiţii de sclavie, scriitori europeni interzişi pentru aşa-zisa lor imoralitate etc. [Hamsun, 1889: 28-29, 178]

În ceea ce priveşte viaţa intelectuală americană, Knut Hamsun critică aspru lipsa de cultură autentică, faptul că americanii sunt un popor care cumpără şi vinde mai degrabă decât să iubească arta [Hamsun, 1889: 131]; consideră că literatura americană e săracă, abundă în dragoste şi împuşcături de revolver, dar că îi lipseşte cu desăvârşire viaţa autentică, emoţia. Dacă Walt Whitman şi Ralph Waldo Emerson nu se ridică, în ochii lui Hamsun, la renumele dobândit, iar Edgar Allan Poe, Nathaniel Hawthorne şi Bret Harte sunt de luat în seamă, Mark Twain e singura excepţie, singurul scriitor american demn de apreciere. [Hamsun, 1889: 52, 62] Nici celelalte arte nu stau mai bine, deşi autorul recunoaşte că în SUA se investesc tot mai mulţi bani în pictură, fără a vedea însă vreun rezultat.

Ultimul capitol al cărţii se încheie apoteotic, Knut Hamsun critică plin de înverşunare ţara yankeilor, o ţară a dezamăgirii în tot ce ţine de politică, literatură, cultură şi artă, fără elite autentice, un tărâm al oamenilor preriei. [Hamsun, 1889: 247, 248, 254]

Concluzii

America lui Hamsun e o ţară a contrastelor, a materialismului în stare pură, un univers aparte care se percepe pe sine drept însuşi centrul lumii – „Pentru un yankeu, America e lumea." [tr.n.], [Hamsun, 1889: 32] – şi în care totul se derulează cu o viteză copleşitoare, pornind de la progresul tehnologic şi ajungând la relaţiile dintre oameni, care trec pe lângă tine salutându-te în gura mare şi nici nu mai aşteaptă să le răspunzi. Puternic

BDD-A30739 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:51 UTC)

înrădăcinat în contextul cultural în care a crescut şi s-a format ca om, Hamsun se simte oarecum copleşit de iureşul vieţii din Lumea Nouă, fapt care, alături de nemulţumirea de a nu-şi fi împlinit visul de a-şi face un nume ca scriitor în America, contribuie la imaginea puternic colorată şi vie pe care acesta ne-o descrie şi la care va reveni de mai multe ori în scrierile sale. [Conner, 2016: 182] Şi totuşi, experienţa lui dezamăgitoare relatată în cartea *Din viaţa culturală a Americii moderne* reprezintă o resursă demnă de luat în seamă în analiza literaturii imigranţilor în America.

BIBLIOGRAFIE

Andersen, 1967: Arlow W. Andersen, "Knut Hamsun's America", în *Norwegian-American Studies*, Volume 23, edited by Carlton C. Qualey, Northfield, Minnesota: Norwegian-American Historical Association, pp. 175-203.

Conner, 2016: Tom Conner, "Going Off the Beaten Path: Knut Hamsun's Forays into Travel Writing", în *Nordlit*, nr. 38/2016, Tromsø, pp. 182-203, disponibil la http://septentrio.uit.no/index.php/nordlit/article/view/3766/3656.

Current, 2003: Richard Nelson Current (translator and editor), *Knut Hamsun Remembers America: Essays and Stories, 1885-1949*, Columbia and London,University of Missouri Press, 2003.

Flanagan, 1939: John T. Flanagan, "Knut Hamsun's Early Years in the Northwest", în *Minnesota History Magazine*, Nr. 20, December 1939, pp. 397—412, disponibil la http://collections.mnhs.org/MNHistoryMagazine/articles/20/v20i04p397-412.pdf.

Hamsun, 1889: Knut Hamsun, *Fra det Moderne Amerikas Aandsliv*, Copenhaga, P.G. Philipsens Forlag.

Hamsun, 1965: Knut Hamsun, *Artikler: 1889-1928*, utvalg ved Francis Bull, Oslo, Gyldendal Norsk Forlag.

Mørck [Rølvaag], 1912: Paal Mørck [pseudonim al lui Ole Edvart Rølvaag], *Amerika-breve fra P.A. Smevik til hans far og bror i Norge,* Minneapolis, Augsburg Pub. House.

Næss, 1967: Harald Næss, "Knut Hamsun and America", în *Scandinavian Studies*, Vol. 39, No. 4 (November 1967), published by University of Illinois Press on behalf of the Society for the Advancement of Scandinavian Study, pp. 305-328, disponibil la http://www.jstor.org/stable/40916881.

Skavlan, 1934: Einar Skavlan, *Knut Hamsun*, andre utgave, Oslo, Gyldendal Norsk Forlag.

Tomescu Baciu, 2010: Sanda Tomescu Baciu, "Knut Hamsun: The Artist and the Wanderer", în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Philologia*, Anul LV, nr. 1, pp. 23-28.

BDD-A30739 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:50:51 UTC)